

МІЖНАРОДНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ОБМІН: ФОРМИ І МЕТОДИ ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ НА МЕЗОРІВНІ

Казакова Н.А.,

кандидат географічних наук, професор

Шуба М.В.,

аспірантка

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті розглядаються міжнародні торговельно-економічні відносини в якості важливої складової транскордонного співробітництва на мезорівні. Аналізуються види міжнародної співпраці при використанні такої форми транскордонного співробітництва, як єврорегіон.

Ключові слова: міжнародна торгівля, торговельно-економічний обмін, міжнародна спеціалізація, міжнародна кооперація, єврорегіон.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБМЕН: ФОРМЫ И МЕТОДЫ ЕГО ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ НА МЕЗОУРОВНЕ

В статье рассматриваются международные торговые-экономические отношения в качестве важной составляющей трансграничного сотрудничества на мезоуровне. Анализируются виды международного сотрудничества при использовании такой формы трансграничного сотрудничества, как еврорегион.

Ключевые слова: международная торговля, торговые-экономический обмен, международная специализация, международная кооперация, еврорегион.

INTERNATIONAL TRADE AND ECONOMIC EXCHANGE: THE FORMS AND METHODS OF ITS IMPLEMENTATION AT THE MESOLEVEL

The international trade and economic relations as an important component of cross-border cooperation at the mesolevel are considered in the article. The types of international cooperation when using such a form of cross-border cooperation as euroregion are analyzed.

Key words: international trade, trade and economic exchange, international specialization, international cooperation, euroregion.

В умовах глобалізації та інтеграції господарської діяльності значну роль у соціально-економічному розвитку країн і регіонів відіграє міжнародний обмін – важлива фаза суспільного відтворення, яка зв'язує виробництво з розподілом, споживанням і накопиченням.

Однією з форм міжнародного обміну можна вважати торговельно-економічні відносини. Їх головною складовою є міжнародна торгівля.

Існує кілька класифікацій міжнародної торгівлі. За В.В. Юрчишиним, в ній можна умовно виділити підрозділи: за специфікою об'єкта торгівлі, за специфікою взаємодії суб'єктів, за специфікою регулювання (табл. 1).

Міжнародна торгівля, як і інші складові торговельно-економічного обміну, може здійснюватись на макро-, мезо- і мікрорівнях. Причому, як свідчить досвід країн ЄС, НАФТІ та інших суперрегіональ-

Таблиця 1

Форми міжнародної торгівлі

За специфікою об'єкта	За специфікою взаємодії суб'єктів	За специфікою регулювання
<ul style="list-style-type: none"> – торгівля товарами: • сировинними; • паливними; • продовольчими; • напівфабрикатами; • готовими виробами; – торгівля послугами: • виробничими; • транспортними; • експедиторськими; • консультаційними; • консигнаційними; • посередницькими; • туристичними; • маркетинговими; • обліковими; • орендними; • ліцензійними. 	<ul style="list-style-type: none"> – традиційна торгівля – експортні та імпорتنі операції товарів і послуг; – торгівля кооперованою та спеціалізованою продукцією – здійснюється на основі довготермінових угод; – зустрічна торгівля – ґрунтується на зустрічних зобов'язаннях експортерів по закупівлі у імпортерів частини чи повністю експортованих товарів. 	<ul style="list-style-type: none"> – звичайна торгівля – здійснення регулювання в повному обсязі у відповідності з національним законодавством; – дискримінаційна торгівля – введення обмежень державою на експортно-імпорتنі операції; – преференційна торгівля – привілеї в торгівлі, які надаються країні чи групі країн.

Таблиця складена авторами за матеріалами: [3, с. 157].

них утворень, у наш час важливого значення набуває торговельно-економічний обмін на мезорівні. Особливо це стосується прикордонних регіонів держав-учасниць таких інтеграційних об'єднань. Через це, на нашу думку, наведена вище класифікація форм міжнародної торгівлі, зокрема той її підрозділ, що базується на специфіці суб'єктів взаємодії, потребує доповнення прикордонною торгівлею та міжрегіональною торгівлею як складовими транскордонного співробітництва, що в умовах інтернаціоналізації господарської діяльності набуває суттєвого значення. Про це, зокрема, йдеться мова й у Концепції державної регіональної політики України, де у розділі 3 «Міжнародні аспекти державної регіональної політики» підкреслюється необхідність розвитку прикордонного, транскордонного та міжрегіонального співробітництва [4].

Існує певна законодавча база, а також нормативно-правові документи, які покликані сприяти міжнародним торговельно-економічним відносинам на мезорівні. Вони впливають з Конституції України і спираються на нормативно-правові документи Європейських інституцій, зокрема:

- Європейську хартію місцевого самоврядування;
- Європейську конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, а також додаткові протоколи до неї;
- Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту;
- «Нову політику добросусідства»;
- спільне рішення Європейського Парламенту та Європейської Ради № 1082/2006 від 5 липня 2006 року «Про Європейські групування з метою територіальної кооперації» та інші документи Ради Європи та Європейської Комісії.

Торговельно-економічний обмін, включаючи всі його види і форми, – важлива складова господарського розвитку національних і регіональних економік. При цьому, враховуючи, що регіональним економікам, на відміну від національних економік, властива деяка «усічена» і недостатня комплексність, що виражається в народногосподарській спеціалізації у вигляді «монокультурності», торговельно-економічний обмін, включаючи і міжнародний на мезорівні, – особливо важливий. Що стосується прикордонних регіонів, таких, наприклад, як Закарпатський, Волинський, Львівський, Харківський, Донецький, Луганський та інші, то міжнародні торговельно-економічні стосунки для них, включаючи транскордонні, – життєво необхідні.

Сучасний торговельно-економічний обмін має значний спектр форм і методів здійснення. У широкому розумінні – це проникнення будь-яких товарів, послуг, виробничого досвіду, науково-технічної інформації та інших знань між країнами та регіонами, що сприяють функціонуванню у них тих чи інших відтворювальних процесів. Базою для такого міжнародного обміну слугує географічний поділ праці.

У межах міжрегіонального співробітництва міжнародний торговельно-економічний обмін дозволяє задовольняти потреби регіону в товарах і послугах, які той сам не виробляє, за рахунок їх постачання із інших регіонів-партнерів. У разі ж виробництва однакових товарів і послуг – конкуренція змушує зосереджуватись на їх випуску в тому регіоні, де вони

якісніші і дешевші. Крім цього, за рахунок масштабу виробництва товарів і послуг, згідно із законами синергії, можливе досягнення мети із зниження собівартості їх випуску та цін на внутрішніх та зовнішньому ринках.

Основною причиною участі країн і регіонів у міжнародному обміні є прагнення до здобуття економічних вигод. Ще А. Сміт відзначав взаємовигідність економічного співробітництва: «Якщо яка-небудь чужа країна може забезпечувати нас яким-небудь товаром за дешевшою ціною, ніж ми в змозі виготовляти його, набагато краще купувати його у неї на деяку частину продукту нашої власної праці, що використовується в тій області, в якій ми володіємо деякою перевагою» [2, с. 88].

Подальший аналіз міжнародного обміну вніс певні уточнення. Зокрема, Д. Рікардо в «Принципах політичної економії і оподаткування» показав, що вигідність міжнародного обміну має місце і за відсутності абсолютної переваги. В цьому випадку країна повинна спеціалізуватися на виробництві товарів з відносно низьким рівнем витрат [1, с. 397].

На думку шведських економістів Е. Хекшера і Б. Оліна, висловлену ще у 20–30-ті роки ХХ століття, ефективність економічного співробітництва між країнами залежить не лише від наявності чинників виробництва, але і їх співвідношення. У пізніших економічних дослідженнях, зокрема в роботах В. Леонт'єва, П. Ліндера, Р. Вернера та інших, доводиться, що вигідність міжнародного обміну залежить не лише від кількості використовуваних чинників виробництва, але і від ефективності їх поєднання, науково-технічного прогресу, кон'юнктури ринку, втручання держави і так далі.

Таким чином, представники різних шкіл економічної думки обґрунтували спонукальні мотиви міжнародного обміну, багато в чому визначивши характер сучасних механізмів регулювання міжнародних економічних відносин.

Міжнародний обмін за допомогою географічного розподілу праці закріплює окремі галузі господарства за певними країнами і регіонами, створюючи тим самим їх господарську спеціалізацію і відповідну структуру експорту товарів і послуг.

Подальший розвиток і поглиблення експортної спеціалізації країни або регіону, як показує міжнародний досвід, веде до експорту капіталу, тобто міжнародного інвестування і змін у географії виробництва товарів і послуг (рис. 1).

Як відомо, існують декілька організаційних форм участі країн і регіонів у міжнародному обміні:

Автаркія (економічна ізоляція) – відмова від будь-яких видів економічних зв'язків із зовнішнім світом. (Щоправда, на практиці у наш час це швидше теоретична альтернатива, ніж реальність).

Вільна торгівля – повне відкриття внутрішнього ринку для міжнародної торгівлі.

Протекціонізм – захист свого внутрішнього ринку від іноземної конкуренції за допомогою митних тарифів і квот.

В умовах дії обмежувальних правил і принципів СОТ в зовнішньоекономічних зв'язках з'єднуються в розумних пропорціях елементи вільної торгівлі і протекціонізму, унаслідок чого вони набувають вигляду «помірної торговельної політики».

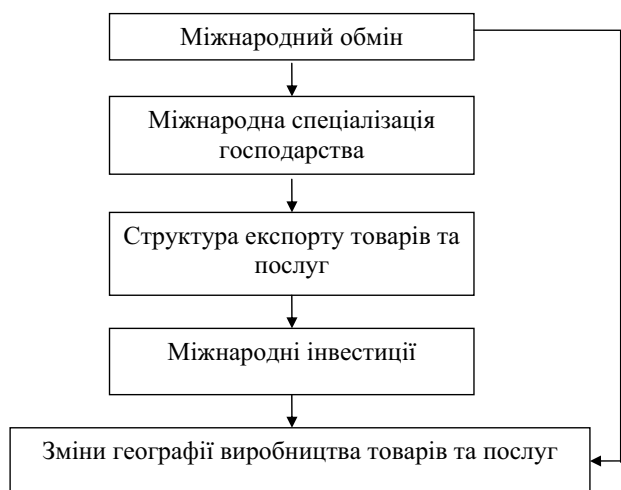

Рис. 1. Взаємодія міжнародного обміну з географією виробництва товарів і послуг

Економічною сутністю процесу міжнародного обміну є підвищення економічної ефективності виробництва тієї або іншої продукції. Дієвим інструментом у вирішенні даної задачі слугують міжнародна спеціалізація і кооперація.

Міжнародна спеціалізація виробництва розвивається у двох напрямках — виробничому і територіальному. У свою чергу, виробничий напрям поділяється на міжгалузеву, внутрішньогалузеву спеціалізацію і на спеціалізацію окремих підприємств (компаній, фірм). У територіальному аспекті міжнародна спеціалізація виробництва передбачає спеціалізацію окремих країн і регіонів на виробництві певних продуктів або їх окремих частин.

Міжнародна народногосподарська спеціалізація тісно пов'язана з кооперацією. Зовнішньоекономічними каналами зараз переміщуються сотні тисяч напівфабрикатів і деталей. При цьому випереджаючими темпами зростає вузькоспеціалізована, мало-серійна і унікальна кооперація, пов'язана з поширенням новітніх технологій.

Основою міжнародної кооперації є стійкі виробничі зв'язки між самостійними підприємствами як між регіонами, так і між країнами. При цьому вона може виявлятися в декількох формах:

- кооперація, що реалізується через міжнародні господарські об'єднання;
- кооперація, що реалізується через договір без створення будь-яких структур.

За своїм характером міжнародна кооперація може бути економічною, науково-технічною, промисловою. Вона може також здійснюватися в проектуванні і будівництві, у сфері торгівлі і збуту, інших видах господарської діяльності. Тобто як у міждержавних зв'язках, так і в умовах міжрегіональної транскордонної співпраці можливий широкий спектр коопераційної діяльності.

Основними формами співпраці, які використовуються при налагодженні коопераційних зв'язків, є:

- здійснення спільних програм;
- спеціалізація в договірному порядку;
- створення спільних підприємств.

Міжнародна спеціалізація і кооперація передбачають координацію господарської діяльності підприємств-партнерів. Як головні методи організації такої співпраці виступають:

- попереднє узгодження сторонами в договірному порядку умов спільної діяльності;
- наявність в якості безпосередніх суб'єктів виробничої кооперації промислових підприємств (фірм) з різних країн;
- закріплення в договірному порядку як головних об'єктів кооперації готових виробів, компонентів і відповідної технології;
- розподіл між партнерами завдань у рамках погодженої програми, закріплення за ними виробничої спеціалізації.

Наведені вище види міжнародної співпраці на мезорівні найкраще проявляються при використанні такої форми транскордонного співробітництва, як єврорегіон.

Єврорегіон — форма транскордонного співробітництва і міжрегіональної господарської інтеграції. Разом з цим, як свідчить досвід європейських, особливо центрально- і східноєвропейських країн, він є і інструментом вирівнювання та підйому рівнів соціально-економічного розвитку шляхом інтенсифікації транскордонного співробітництва. Тобто єврорегіон може слугувати «сполученою судиною» у процесі міжрегіонального торговельно-економічного обміну.

Висновки. Міжнародні торговельно-економічні відносини — важлива складова транскордонного співробітництва на мезорівні. Існує відповідна законодавча та нормативно-правова база для їх здійснення.

Важливою формою транскордонного співробітництва є єврорегіон. У його межах можуть здійснюватися не тільки торговельні зв'язки, але й спеціалізація та кооперування у виробництві будь-яких товарів, послуг, а також обмін виробничим досвідом, науково-технічною інформацією та іншими знаннями між регіонами, що сприяють підвищенню ефективності функціонування в них відтворювальних процесів.

Враховуючи зростаюче значення та роль міжнародних торговельно-економічних відносин на мезорівні, постає питання про надання регіонам, які беруть участь у транскордонному співробітництві, статусу суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. В окремих випадках доцільно на базі єврорегіонів створювати вільні економічні зони суміжних держав, що надасть можливість в їх межах вільному руху товарів, послуг, капіталів, людей.

Список літератури

1. Рикардо Д. Принципы политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо // Антология экономической классики. В. 2 т. [Текст] / Сост.: д.э.н. И.А. Столяров. — М.: Эконом, 1993. — Т. 1. — С. 397-473.
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Адам Смит. — М.: Эксмо, 2007. — 960 с.
3. Юрчишин В.В. Проблеми і перспективи посткризового відновлення: глобальна економіка та Україна: монографія / В.В. Юрчишин. — К.: Заповіт, 2012. — 228 с.
4. Концепція державної регіональної політики від 29 серпня 2008 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://3umf.com/doc/download/4690/>